

Konvencija o pravima djeteta

Distr.: Opća
19. rujna 2014.

Original: Engleski

**NEREDIGIRANA
VERZIJA**

Odbor za prava djeteta

Zaključne primjedbe o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske, koje je Odbor usvojio na svom šezdeset i sedmom zasjedanju (1. – 19. rujna 2014.)

1. Odbor je razmotrio kombinirano treće i četvrto periodično izvješće Hrvatske (CRC/C/HRV/3-4) na svojoj 1920. i 1921. sjednici (vidi CRC/C/SR. 1920 i 1921), održanoj 15. rujna 2014. te je na svojoj 1929. sjednici, održanoj 19. rujna 2014., usvojio sljedeće zaključne primjedbe.

I. Uvod

2. Odbor pozdravlja podnošenje kombiniranog trećeg i četvrtog periodičnog izvješća države stranke (CRC/C/HRV/3-4) te pisane odgovore na svoj popis pitanja (CRC/C/HRV/Q/3-4/Add.1), što je omogućilo bolje razumijevanje položaja dječjih prava u državi stranci. Odbor cijeni konstruktivan dijalog održan s multisektorskom delegacijom države stranke.

II. Poduzete mjere nadzora i postignuti napredak u državi stranci

3. Odbor pozdravlja usvajanje sljedećih zakonodavnih mjera, *inter alia*:

- Obiteljski zakon u 2014.;
- Zakon o socijalnoj skrbi u 2014.;
- Izmjene i dopune Zakona o strancima u 2013.;
- Izmjene i dopune Zakona o azilu u 2013.;
- Zakon o udomiteljstvu u 2011.;
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji u 2009.;
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u 2009.;
- Zakon o sigurnosti prometa na cestama u 2008.;
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u 2008.

4. Odbor sa zadovoljstvom primjećuje ratifikaciju:

- Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u srpnju 2007., i njenog Fakultativnog protokola, u kolovozu 2007.;
 - Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (OP-CAT), u travnju 2005.;
 - Konvencije o smanjenju apatridnosti iz 1961., u rujnu 2011.;
 - Haške konvencije br. 34 iz 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, u rujnu 2009.;
 - Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, u rujnu 2011.;
 - Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, u travnju 2010.;
 - Europske konvencije o kontaktima s djecom, u veljači 2009.
5. Odbor pozdravlja sljedeće institucionalne mjere i postupke, *inter alia*:
- Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja – stranim državljanima, u srpnju 2013.;
 - Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine i Akcijski plan za provedbu Strategije za razdoblje od 2013. do 2015. godine;
 - Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2012. do 2015. godine, u veljači 2012.;
 - Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020.;
 - Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2011. do 2016. godine, u veljači 2011.;
 - Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.);
 - Nacionalni odbor za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo iz 2010.;
 - Savjeti mladih u 2007.

III. Glavna područja zabrinutosti i preporuke

A. Opće mjere provedbe (čl. 4, 42 i 44, st. 6, Konvencije)

Zakonodavstvo

6. Iako pozdravlja napredak koji je država stranka ostvarila u usklađivanju svog zakonodavstva s Konvencijom o pravima djeteta, Odbor je i dalje zabrinut zbog nedostatka učinkovite i potpune provedbe cjelokupnog zakonodavstva povezanog s Konvencijom. Odbor je posebno zabrinut jer:

- (a) zakoni se često mijenjaju što dovodi do nedosljedne provedbe i pravne nesigurnosti;
- (b) nije osigurano dovoljno vremena i prostora za javne rasprave i uključivanje svih dionika prije usvajanja zakona;

- (c) većina sudske prakse nije javno dostupna;
- (d) usvajanje podzakonskih propisa potrebnih za provedbu često je dugotrajno;
- (e) ne postoje učinkoviti mehanizmi praćenja, procjene i odgovornosti; te
- (f) nisu uvijek izdvojena sredstva potrebna za provedbu.

7. **S obzirom na svoje ranije preporuke (CRC/C/15/Add.243, st. 10), Odbor potiče državu stranku da osigura potpunu i učinkovitu provedbu svih relevantnih zakona. Osim toga, preporuča da država stranka:**

- (a) **osigura dosljednost u usvajanju i primjeni unutarnjeg zakonodavstva;**
- (b) **promiče i omogući redovne javne rasprave te aktivno sudjelovanje djece i organizacija civilnog društva prije usvajanja nacrta zakona;**
- (c) **osigura dostupnost relevantne sudske prakse javnosti;**
- (d) **osigura pravovremeno usvajanje podzakonskih propisa;**
- (e) **uspostavi učinkovite mehanizme praćenja, procjene i odgovornosti te da u svom sljedećem izvješću pruži detaljne informacije o procjeni provedbe svojih zakona i propisa na području dječjih prava; i**
- (f) **dodijeli dovoljno kadrovskih, tehničkih i financijskih sredstava za učinkovitu provedbu cjelokupnog zakonodavstva koje se odnosi na djecu.**

Sveobuhvatna politika i strategija

8. Odbor primjećuje mnoge pozitivne rezultate koji su postignuti provedbom Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine (NPA), čiji je cilj bio sveobuhvatno odgovoriti na zaključne primjedbe Odbora iz 2004. godine (CRC/C/15/Add.243). Odbor je međutim zabrinut jer:

- (a) ne postoji sustavno praćenje, izvješćivanje i procjena utjecaja na živote djece i na učinkovitost;
- (b) nisu usvojeni mnogi bitni dokumenti o politikama predviđeni Nacionalnim planom aktivnosti; i
- (c) nacionalni plan aktivnosti dovršen je 2012., a nova Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj 2014. – 2020. još nije usvojena.

9. **Odbor preporuča da država stranka ubrza usvajanje nove Nacionalne strategije za zaštitu i promicanje prava djeteta od 2014. do 2020. godine te se pobrine da su u njoj sadržani konkretni ciljevi i mjere s jasno naznačenim ulogama i odgovornostima relevantnih tijela na svim razinama. Osim toga preporuča da država stranka osigura njenu učinkovitu provedbu, što će uključivati usvajanje konkretnih propisa i pružanje potrebnih kadrovskih, tehničkih i financijskih sredstava, uspostavu sustava za praćenje i procjenu te pružanje odgovarajuće obuke svim osobama koje su odgovorne za njenu provedbu.**

Koordinacija

10. Odbor primjećuje da Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti predstavlja mehanizam koordinacije politika povezanih s djecom te primjećuje izmjene u sastavu Vijeća za djecu koje je odgovorno za koordinaciju provedbe nacionalnog programa za djecu. Međutim, zabrinut je zbog još uvijek nedovoljne koordinacije između različitih državnih tijela koja se bave zaštitom dobrobiti djece na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj

razini. Osim toga, Odbor je zabrinut jer u praksi relevantna državna tijela ne provode u dovoljnoj mjeri preporuke Vijeća za djecu.

11. Odbor preporuča da država stranka poduzme sve potrebne mjere kojima će ojačati kapacitete i ovlasti oba koordinacijska tijela, kako bi se dodatno unaprijedila koordinacija između različitih državnih tijela na svim razinama te da osigura potrebna kadrovska, tehnička i financijska sredstva za njihovo učinkovito djelovanje. Također preporuča da država stranka osigura učinkovitu provedbu preporuka Vijeća za djecu.

Raspodjela sredstava

12. Iako pozdravlja tijekom dijaloga iskazanu uvjerenost države stranke kako je u doba financijskih i proračunskih ograničenja potrebno učiniti napore za održanjem socijalnih ulaganja za djecu i njihove socijalne zaštite, Odbor izražava svoju zabrinutost zbog negativnih učinaka mjera štednje na javnu potrošnju, što utječe na naknade i usluge koje se pružaju obiteljima s djecom, osobito Romima, kao i zbog visoke razine korupcije. Odbor ponavlja svoju zabrinutost zbog nedostatka raščlanjenih podataka u vezi s dodijeljenim sredstvima za djecu na nacionalnoj i lokalnoj razini.

13. Odbor potiče državu stranku da:

(a) provede sveobuhvatnu procjenu financijskih potreba za djecu i izdvoji odgovarajuća proračunska sredstva u skladu s člankom 4 Konvencije za provedbu dječjih prava te osobito da poveća sredstva koja se dodjeljuju organizacijama civilnog društva, i pristupi rješavanju nejednakosti na temelju pokazatelja koji se odnose na dječja prava;

(b) koristi pristup prema modelu prava djeteta pri planiranju državnog proračuna s jasnim izdvajanjima za djecu u relevantnim sektorima i agencijama te također s pojedinačnim pokazateljima i sustavom nadgledanja;

(c) uspostavi mehanizme za praćenje i procjenu djelotvornosti, prikladnosti i pravičnosti raspodjele izdvojenih sredstava za provedbu Konvencije;

(d) definira strateške izvore sredstava za djecu u nepovoljnim i ranjivim uvjetima, kojoj mogu biti potrebne poticajne socijalne mjere te da osigura zaštićenost tih izvora sredstava čak i u uvjetima ekonomske krize, elementarnih nepogoda i kriznih situacija;

(e) pruži procjene utjecaja mjera štednje na dječja prava u područjima koja mogu biti izravno ili neizravno povezana s dječjim pravima;

(f) poduzme sve potrebne mjere kako bi spriječila korupciju i borila se protiv nje; te

(g) dostavi raščlanjene podatke o udjelu državnog proračuna koji je dodijeljen za provedbu prava djeteta na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Prikupljanje podataka

14. Iako primjećuje da je učinjen stanovit napredak u statističkom prikupljanju podataka u državi stranci, Odbor ponavlja svoju zabrinutost što podaci dostupni putem službenih statistika ne predstavljaju položaj sve djece, osobite one iz drugih etničkih skupina i one u ranjivom položaju. Odbor je osobito zabrinut što podaci nisu raščlanjeni, što su prikazani u dobnim skupinama koje ne odgovaraju definiciji djeteta prema Konvenciji ili su usmjereni na odrasle; neki podaci koji su bitni za razumijevanje položaja djece nisu sustavno bilježeni, primjerice podaci o odustajanju od školovanja; te su i dalje prisutni problemi u vezi dosljednosti i pouzdanosti podataka.

15. S obzirom na svoj opći komentar br. 5 (2003.) o općim mjerama provedbe Konvencije o pravima djeteta, Odbor potiče državu stranku da žurno poboljša svoj sustav prikupljanja podataka. Podaci bi trebali pokrivati sva područja Konvencije te bi trebali biti raščlanjeni prema dobi, spolu, geografskom položaju, etničkom ili nacionalnom porijeklu i socioekonomskom statusu, kako bi se omogućila analiza položaja sve djece, osobito one u ranjivom položaju. Odbor nadalje preporuča da se podaci i pokazatelji podijele povezanim ministarstvima te da ih se koristi za oblikovanje, praćenje i procjenu politika, programa i projekata za učinkovitu provedbu Konvencije.

Neovisno nadgledanje

16. Iako primjećuje postignuti napredak države stranke u održavanju odvojenog, neovisnog Pravobranitelja za djecu i u jačanju njegovih ovlasti, Odbor je zabrinut jer nacrti zakona koji se tiču djece nisu uvijek dani na uvid Pravobranitelju za djecu, što je jedna od njegovih ovlasti.

17. S obzirom na svoj opći komentar br. 2 (2002.) o ulozi neovisnih institucija za ljudska prava, Odbor preporuča da država stranka:

- (a) Pravobranitelju za djecu osigura učinkovito izvršavanje njegovih ovlasti, što uključuje pregledavanje nacrti zakona povezanih s dječjim pravima; te da
- (b) nastavi s jačanjem njegove neovisnosti, što obuhvaća njegovo financiranje, ovlasti i imunitet, kako bi se u potpunosti poštivala Pariška načela.

Širenje informacija, podizanje svijesti i obuka

18. Odbor opaža razne napore koje je poduzela država stranka u širenju informacija, pružanju obuke i podizanju svijesti o Konvenciji. Ali zabrinjava ga što je svijest javnosti o dječjim pravima i dalje niska, Konvencija nije sustavno raširena među djecom i cjelokupnom javnosti te država stranka ne poduzima aktivnosti obuke povezane s Konvencijom na sustavan i ciljani način, osobito za stručnjake koji rade s djecom i za djecu.

19. Odbor preporuča da država stranka:

- (a) ojača svoje napore u širenju Konvencije, također i na manjinskim jezicima;
- (b) senzibilizira javnost općenito, što uključuje i djecu, o dječjim pravima; te da
- (c) osigura sustavnu, obveznu i stalnu obuku o dječjim pravima za društvo u cjelini, djecu i stručnjake, osobito sudstvo, socijalne radnike, policijske službenike, zdravstveno osoblje, stručnjake i zaposlenike koji rade u svim oblicima alternativne skrbi te medije.

B. Opća načela (čl. 2, 3, 6 i 12 Konvencije)

Nediskriminacija

20. Iako pozdravlja usvajanje Zakona o suzbijanju diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti spolova 2008. godine, kao i druge poduzete mjere u borbi protiv diskriminacije, primjerice izmjene i dopune Kaznenog zakona kako bi uključivao zločine iz mržnje, Odbor je zabrinut jer je de facto diskriminacija i dalje raširena protiv djece u marginaliziranom i nepovoljnom položaju te je porastao broj pritužbi povezanih s

diskriminacijom djece koje je zaprimila Pravobraniteljica za djecu, osobito u području obrazovanja romske djece.

21. S obzirom na članak 2 Konvencije, Odbor preporuča da država stranka svoj djeci u državi stranci osigura uživanje jednakih prava prema Konvenciji bez diskriminacije. Osobito preporuča da država stranka:

(a) pojača napore u osiguravanju učinkovitog ukidanja svih oblika diskriminacije prema djeci, putem *inter alia* programa podizanja svijesti i međukulturnog i međureligijskog dijaloga, osobito na razini zajednice i u školama; te

(b) osigura da njeni programi odgovore na diskriminaciju djece u marginaliziranom ili nepovoljnom položaju, što uključuje djecu koja pripadaju manjinskim etničkim i religijskim skupinama, romsku djecu, djecu koja žive u siromaštvu, djecu sa zloćudnim ili rijetkim bolestima te djecu stranaca.

Najbolji interes djeteta

22. Odbor pozdravlja uključivanje načela najboljeg interesa djeteta u zakonodavstvo i dokumente o politikama države stranke, kao i to što ga suci koriste u odlukama koje utječu na djecu. Odbor je međutim i dalje zabrinut jer se dosljedno ne primjenjuje pravo djeteta da se prednost uvijek daje njegovom ili njenom najboljem interesu te ne postoji sustavna obuka i usmjeravanje za relevantna tijela.

23. S obzirom na svoj opći komentar br. 14 (2013.) o pravu djeteta da se u najvećoj mjeri vodi računa o njegovom ili njenom najboljem interesu, Odbor preporuča da država stranka ojača svoje napore kako bi osigurala da je ovo pravo na odgovarajući način sadržano i da se dosljedno primjenjuje u svim zakonodavnim, upravnim i sudskim postupcima, a također i u svim politikama, programima i projektima koji se odnose na djecu i utječu na njih. U tom pogledu, državu stranku se potiče da razvije postupke i kriterije koji će pružiti upute svim relevantnim ovlaštenim osobama kako utvrditi najbolji interes djeteta u svim područjima i pridati mu punu važnost kao glavnom uvjetu. Ti postupci i kriteriji trebaju se podijeliti sa zakonodavnim sudovima, upravnim vlastima i zakonodavnim tijelima, javnim i privatnim ustanovama za socijalnu skrb i s cjelokupnom javnošću.

Poštivanje mišljenja djeteta

24. Odbor primjećuje da je pravo djeteta da bude saslušano uključeno u niz zakona, uključujući Obiteljski zakon te da su uspostavljena dječja gradska i općinska vijeća, ali je zabrinut jer:

(a) mišljenja djece se u praksi ne provode na odgovarajući način u svim pitanjima koja na njih utječu, uključujući sudske i upravne postupke;

(b) ne postoji dostatna obuka stručnjaka koji rade s djecom i za djecu;

(c) tradicionalna društvena stajališta o djeci i dalje ograničavaju poštivanje njihovog mišljenja, unutar obitelji, škola, drugih institucija i cijelog društva;

(d) postojeća nacionalna vijeća učenika i savjeti mladih ne funkcioniraju učinkovito; i

(e) suglasnost za medicinske zahvate za djecu mlađu od 18 godina daje isključivo zastupnik djeteta.

25. S obzirom na svoj opći komentar br. 12 (2009.) o pravu djeteta da bude saslušano, Odbor preporuča da se poduzmu mjere kako bi se ovo pravo učvrstilo u skladu s člankom 12 Konvencije. U tom smislu preporuča da država stranka:

- (a) razmotri uspostavljanje sustava i/ili postupaka za socijalne radnike i sudove kako bi se poštivalo pravo sve djece da budu saslušana;
- (b) osigura da stručnjaci u sudskom, socijalnom i drugim sektorima koji se sustavno bave djecom dobiju odgovarajuću obuku;
- (c) uz posvećivanje osobite pozornosti djeci u marginaliziranom i nepovoljnom položaju, provede aktivnosti podizanja svijesti kako bi se nastavila promicati značajna participacija sve djece u obitelji, zajednici i školama, uključujući u tijelima učeničkih vijeća i kako bi se promijenili društveni stavovi koji djecu vide kao pasivne predmete odluka odraslih;
- (d) provede obuku za djecu o načinu sudjelovanja u zajednici i tijelima učeničkih vijeća; te
- (e) osigura da se mišljenja djece uzmu u obzir u slučajevima medicinskih zahvata kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 15 (2013.).

D. Građanska prava i slobode (čl. 7, 8, i 13-17)

Ime i državljanstvo

26. Odbor pozdravlja pridruživanje države stranke Konvenciji o smanjenju apatridnosti iz 1961., ali i dalje je zabrinut jer Zakon o hrvatskom državljanstvu ne osigurava državljanstvo svoj djeci rođenoj na području države stranke te je i dalje moguće da dijete koje je bilo smatrano hrvatskim državljaninom do svoje četrnaeste godine, postane apatrid ako se kasnije utvrdi da su njegovi roditelji strani državljani, a ono ne može steći njihovo državljanstvo. Osim toga, Odbor pozdravlja usvajanje Nacionalne strategije za uključivanje Roma i s njom povezani akcijski plan kao način rješavanja položaja Roma u državi stranci, ali je zabrinut jer ona ne rješava na odgovarajući način problem državljanstva romske djece.

27. Odbor ponavlja svoju prijašnju preporuku iz 2004. (CRC/C/15/Add.243, čl. 32) da država stranka poduzme mjere kojima će osigurati usklađenost svih odredbi Zakona o hrvatskom državljanstvu s člankom 7 Konvencije i s Konvencijom o smanjenju apatridnosti iz 1961. te provođenje zakona na nediskriminacijski način, uz smanjivanje administrativnih prepreka povezanih sa stjecanjem hrvatskog državljanstva, a koje uglavnom utječu na djecu iz manjinskih skupina, osobito na romsku djecu. Odbor također preporuča da država stranka razmotri ratifikaciju Europske konvencije o državljanstvu iz 1997. i Konvencije Vijeća Europe o izbjegavanju apatridnosti u vezi s državnom sukcesijom iz 2009.

Pravo na privatnost

28. Iako primjećuje nekoliko zakonodavnih i drugih mjera koje su poduzete kako bi se osigurala zaštita protiv kršenja privatnosti djece, uključujući usvajanje Pravilnika o zaštiti maloljetnika, Odbor je zabrinut jer se privatnost djece ne poštuje dovoljno, osobito u medijima, ustanovama za zdravstvenu i socijalnu skrb, a povezano zakonodavstvo je u praksi nedovoljno provedeno.

29. Odbor preporuča da država stranka poduzme sve potrebne mjere kojima će osigurati poštivanje privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovih života te omogućiti promicanje djece kao pojedinaca i korisnika prava.

Pristup primjerenim informacijama

30. Odbor je zabrinut jer su knjižnice nedovoljno opremljene za potrebe djece u udaljenim područjima i manjim zajednicama, a televizijske i radijske emisije ne odgovaraju

uvijek potrebama djece te su loše kvalitete. Odbor je nadalje zabrinut što su djeca još uvijek izložena neprimjerenim medijskim sadržajima, poput reklamiranja pornografije i alkohola te zbog nedostatka dosljednog praćenja i odgovarajućih kazni zbog kršenja.

31. Odbor preporuča da država stranka pojača svoje napore i osigura djeci pristup dovoljnoj količini primjerenih informacija, putem inovativnih i prikladnih načina, da ih zaštiti od štetne i nezdrave građe te osigura primjerenu istragu i rješavanje kršenja, uz kaznenopravne sankcije.

E. Nasilje nad djecom (čl. 19, 24, st.3, 28, st. 2, 34, 37 (a) i 39)

Tjelesno kažnjavanje

32. Iako primjećuje da je tjelesno kažnjavanje djece u državi stranci zabranjeno te da su u suzbijanju ove prakse poduzete i druge mjere, primjerice kampanja Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, Odbor je zabrinut jer se tjelesno kažnjavanje još uvijek koristi kao metoda discipliniranja unutar obitelji te je široko prihvaćeno u društvu.

33. U skladu sa svojim općim komentarom br. 8 (2006.) o pravu djeteta na zaštitu od tjelesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja, Odbor preporuča da država stranka putem programa podizanja svijesti i edukacija o roditeljstvu pojača svoje napore na ukidanju prakse tjelesnog kažnjavanja u svim okolnostima i osobito unutar obitelji te da kao alternativu promiče pozitivne, nenasilne i participativne oblike odgoja i discipliniranja djece.

Seksualno iskorištavanje i zlostavljanje

34. Odbor pozdravlja postignuća na području sprečavanja i rješavanja seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja te uključivanje u novi Kazneni zakon svih odredbi Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Odbor je ipak zabrinut zbog nepostojanja odgovarajućih sustava potpore za žrtve, zbog slučajeva sekundarne viktimizacije, zbog nedovoljnih mjera namijenjenih odvratanju počinitelja te zbog ograničenog pristupa djece programima prevencije budući da oni nisu sustavno organizirani.

35. Odbor preporuča da država stranka:

(a) pruži odgovarajuću obuku policijskom osoblju, članovima sudstva i stručnjacima koji rade s djecom i za djecu kako bi se spriječila sekundarna viktimizacija;

(b) ojača koordinaciju između svih sudionika u sustavu zaštite;

(c) ojača programe podizanja svijesti i edukativne programe zajedno s kampanjama, kojima je cilj spriječiti i reagirati na seksualno iskorištavanje i zlostavljanje, a koji će biti usmjereni na roditelje, djecu i članove zajednice;

(d) poduzme sve potrebne mjere kako bi odvratila počinitelje od takvih kaznenih djela; te

(e) osigura razvoj programa i politika sprečavanja, oporavka i socijalne reintegracije djece žrtvi, u skladu s dokumentima nastalim na Svjetskim kongresima protiv seksualnog iskorištavanja djece.

Sloboda djeteta od svih oblika nasilja, uključujući zlostavljanje i zanemarivanje

36. Odbor pozdravlja usvajanje Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011. do 2016. godine te primjećuje mnoštvo provedenih programa za

suzbijanje nasilja. Odbor je međutim zabrinut jer u praksi ne postoji prikladan odgovor na nasilje u obitelji i nasilje nad djecom; pristup sprečavanju nasilja nije sustavan; te nisu na službeni način prikupljeni niti dostupni podaci o točnom broju djece koja su žrtve zlostavljanja, zanemarivanja ili nasilja u obitelji. Odbor je nadalje zabrinut zbog stalnog nasilja s kojim se djeca susreću u školama, ustanovama socijalne skrbi i drugim ustanovama, što uključuje tjelesno nasilje, nasilje među djecom, socijalnu isključenost i emocionalno zlostavljanje te zbog nepostojanja odgovarajuće obuke za policijske službenike, školske nastavnike i osoblje u ustanovama socijalne skrbi i drugim ustanovama kojom bi se učinkovito odgovorilo na slučajeve nasilja.

37. Podsjećajući na preporuke Studije Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom iz 2006. (vidi A/61/299) te na opći komentar Odbora br. 13 (2011.) o pravu djeteta na slobodu od svih oblika nasilja, Odbor preporuča da država stranka:

(a) osigura učinkovitu provedbu Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2011. do 2016. te da u sljedećem periodičnom izvješću izvjesti o postignutim rezultatima;

(b) dodatno ojača programe podizanja svijesti i edukacijske programe uz sudjelovanje djece, kako bi se spriječili i suzbili svi oblici nasilja nad djecom;

(c) usvoji nacionalni koordinacijski okvir, koji će uključiti organizacije civilnog društva, kako bi učinkovito odgovorila na problem svih oblika nasilja nad djecom;

(d) uspostavi nacionalnu bazu podataka o svim slučajevima obiteljskog nasilja nad djecom te da poduzme sveobuhvatnu procjenu raspona, uzroka i oblika tog nasilja;

(e) osigura programe obuke za sve stručnjake koji rade s djecom i za djecu, uključujući učitelje i socijalne radnike, kako bi naučili prepoznati i učinkovito odgovoriti na slučajeve nasilja;

(f) žrtvama nasilja pruži odgovarajući potporu, uključujući i psihološku pomoć; te da

(g) surađuje s Posebnom izaslanicom Glavnog tajnika UN-a za pitanja nasilja nad djecom kao i s drugim povezanim institucijama Ujedinjenih naroda.

F. Obiteljsko okruženje i alternativna skrb (čl. 5, 9-11, 18 (st. 1 i 2), 20-21, 25 i 27 (st. 4))

Obiteljsko okruženje

38. Odbor pozdravlja različite usluge socijalne podrške obiteljima, uključujući obiteljske centre te izmjene Zakona o socijalnoj skrbi 2014. godine, kojima su se *inter alia* uvele zajamčene minimalne naknade. Odbor je međutim zabrinut zbog:

(a) nedovoljne dostupnosti i kvalitete službi podrške koje nude savjetovanje i pomoć obiteljima u vezi s njihovim izvršavanjem odgovornosti u odgoju djece;

(b) nedovoljnih mjera podrške obiteljima sa zaposlenim roditeljima, primjerice s nepunim ili kliznim radnim vremenom i drugih mjera koje odgovaraju na potrebe roditelja da svojoj djeci osiguraju kvalitetnu skrb dok su na poslu;

(c) nepostojanja kvalitetnih službi podrške za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji, za djecu u udaljenim područjima i djecu koja žive u siromaštvu;

(d) nepostojanja odgovarajućeg usmjeravanja i nadzora obitelji u kojima postoje znakovi zanemarivanja ili zlostavljanja;

(e) nedostatka transparentnosti u odlukama izricanja mjere nadzora roditeljske skrbi i jasno utvrđenih pravila u odabiru osobe koja vrši nadzor kao i neodgovarajućeg praćenja i procjene mjera nadzora; te zbog

(f) neodgovarajućih kadrovskih, tehničkih i financijskih sredstava dodijeljenih centrima za socijalnu skrb i obiteljskim centrima

39. Odbor preporuča da država stranka ojača svoje napore kako bi obiteljima pružila podršku koja im je potrebna za ispunjavanje obaveza prema djeci i osiguravanje njihove dobrobiti i razvoja. Odbor osobito preporuča državi stranki da:

(a) nastavi jačati službe pomoći i podrške koje se pružaju roditeljima i zakonskim skrbnicima pri izvršavanju odgovornosti odgoja djece te da promiče mjere podrške zaposlenim roditeljima, uz razmatranje suradnje s poslovnim sektorom;

(b) osigura ispunjavanje potreba sve djece, uključujući djecu s teškoćama u razvoju i djecu koja žive u udaljenim područjima ili u uvjetima siromaštva;

(c) osigura usmjeravanje i nadzor obiteljima za čiju djecu postoji mogućnost da su izložena zanemarivanju ili zlostavljanju;

(d) uspostavi jasan okvir nadzornih mjera, uključujući mjere kontrole i procjene, kriterije pri odabiru osobe koja vrši nadzor kao i učinkovite žalbene mehanizme; te da

(e) dodijeli dovoljno kadrovskih, tehničkih i financijskih sredstava kako bi osigurala učinkovit rad centara za socijalnu skrb/obiteljskih centara te da osigura kontinuiranu obuku stručnjaka zaposlenih u tim centrima.

Djeca lišena obiteljskog okruženja

40. Iako pozdravlja postojanje Master plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za razdoblje od 2011. do 2018., Odbor je zabrinut jer:

(a) usprkos planu deinstitucionalizacije, broj djece u institucionalnoj skrbi se ne smanjuje;

(b) Institucionalna skrb je prevladavajući oblik umjesto da bude krajnja mjera u rješavanju potreba djece lišene obiteljskog okruženja, uključujući vrlo malu djecu, a velik broj djece smješten je u institucionalnu skrb zbog loših socioekonomskih prilika, i/ili nepostojanja službi podrške za siromašne obitelji;

(c) ne postoji odgovarajuće praćenje i nadzor institucionalne skrbi i udomitelja;

(d) podrška i službe skrbi za djecu nakon što napuste institucionalnu skrb nisu zadovoljavajuće;

(e) usprkos kampanji promidžbe udomiteljstva i drugim pozitivnim pomacima povezanim s udomiteljskom skrbi, ne postoji dovoljno udomitelja u svim regijama te im nije pružena dovoljna obuka ni podrška u odgoju djece; te

(f) u praksi se još ne koriste niti su dovoljno razrađeni ili regulirani, oblici specijaliziranog udomiteljstva *inter alia* za djecu s poremećajima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju, djecu oboljelu od HIV-a/AIDS-a te trudne djevojke i majke mlađe od 18 godina.

41. Upućujući pozornost države stranke na Smjernice Ujedinjenih naroda za alternativnu skrb o djeci (Rezolucija Opće skupštine 64/142, dodatak), Odbor

naglašava da financijsko i materijalno siromaštvo — ili uvjeti koji izravno i jedinstveno doprinose tom siromaštvu — nikada ne bi smjelo biti jedino opravdanje za odvajanje djeteta od roditeljske skrbi, primanje djeteta u alternativnu skrb ili za sprečavanje djetetove socijalne reintegracije. U tom pogledu, Odbor preporuča da država stranka:

(a) u cilju smanjivanja institucionalizacije djece osigura potpunu provedbu Master plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za razdoblje od 2011. do 2018., osobito putem jačanja podrške za skrb o djeci u obitelji ili zajednici kad god je to moguće te za udomiteljsku skrb djece koja ne mogu ostati sa svojim obiteljima;

(b) na temelju najboljeg interesa djeteta uspostavi odgovarajuće zaštitne mjere i jasne kriterije kako bi se utvrdilo treba li dijete biti smješteno u alternativnu skrb te da osigura poštivanje djetetovog mišljenja;

(c) provodi periodični pregled smještanja djece u udomiteljsku skrb i institucije te nadzire kvalitetu skrbi koja je tamo pružena, uz osiguravanje pristupačnih mogućnosti za izvješćivanje, praćenje i otklanjanje zlostavljanja djece;

(d) ojača svoju podršku djeci nakon završetka alternativne skrbi kako bi osigurala njihov neovisni život;

(e) ojača promicanje i pronalaženje udomiteljskih obitelji kako bi osigurala raspodjelu po regijama te da udomiteljskim obiteljima osigura sustavnu obuku i podršku u odgoju djece; te

(f) ojača svoj sustav specijaliziranog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju, djecu oboljelu od HIV-a/AIDS-a te trudne djevojke i majke mlađe od 18 godina.

G. Teškoće u razvoju, osnovnom zdravlju i dobrobiti (čl. 6, 18 (st. 3), 23, 24, 26, 27 (st. 1-3) i 33)

Djeca s teškoćama u razvoju

42. Odbor pozdravlja mjere koje je poduzela država stranka kako bi osigurala inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. Odbor je međutim zabrinut jer:

(a) ne postoje koordinacija između sektora niti standardizirani protokoli i alati za praćenje razvoja što dovodi do propuštenih prilika za interveniranje u ranom djetinjstvu;

(b) broj djece s teškoćama u razvoju u institucionalnoj skrbi se povećava te u tim institucijama ne postoji odgovarajuće liječenje i skrb;

(c) u nekim zdravstvenim ustanovama bilo je slučajeva zlostavljanja djece s teškoćama u razvoju;

(d) nejednako je razvijen sustav podrške za djecu s teškoćama u razvoju kojim se osigurava inkluzivno obrazovanje, osobito u ruralnim područjima, mnoge škole ne osiguravaju potrebne uvjete za inkluzivno obrazovanje, financiranje pomoćnika u nastavi nije uvijek dostupno, a učitelji i drugi školski djelatnici nemaju dovoljnu obuku; i

(e) napuštena djeca s teškoćama u razvoju uglavnom se smještaju u zdravstvene ustanove, a ne u dječje ustanove tako da nisu uključena u službene podatke o djeci koju je moguće posvojiti.

43. S obzirom na članak 23 Konvencije i na svoj opći komentar br. 9 (2006.) o pravima djece s teškoćama u razvoju, Odbor potiče državu stranku da usvoji pristup teškoćama u razvoju prema modelu ljudskih prava te joj posebno preporuča da:

- (a) poboljša i ojača usluge ranog prepoznavanja i obrade u zdravstvenom i obrazovnom sektoru;
- (b) spriječi institucionalizaciju djece s teškoćama u razvoju koja su lišena obiteljskog okruženja te da za njih osigura dovoljno dodatnih mogućnosti skrbi u obitelji ili zajednici;
- (c) osigura odgovarajuću obuku osoblja koje radi u zdravstvenim ustanovama, o postupanju u zdravstvu s obzirom na dostojanstvo djece s teškoćama u razvoju te redovite inspekcije institucija s dugotrajnim smještajem;
- (d) pojača svoje napore u uspostavljanju inkluzivnog obrazovanja u cijeloj državi, uključujući putem dodjele potrebnih sredstava te da osigura redovitu obuku učitelja i drugih djelatnika u školama; i
- (e) osigura da su sva napuštena djeca s teškoćama u razvoju uključena u popis djece koju je moguće posvojiti.

Zdravlje i zdravstvene službe

44. Odbor je zabrinut zbog nejednake zemljopisne pokrivenosti zdravstvenih službi za djecu; nedostatka zdravstvenih djelatnika; i nepostojanja odgovarajuće potpore djeci kojoj su potrebni sustavi za brigu o mentalnom zdravlju. Odbor je nadalje zabrinut jer usprkos zakonodavnim poboljšanjima koja roditeljima dopuštaju da ostanu u bolnici sa svojom djecom, još uvijek su im dostupni ograničeni prostori za smještaj, a liječenje hospitalizirane djece nije uvijek zadovoljavajuće.

45. Odbor skreće pozornost države stranke na svoj opći komentar br. 15 (2013.) o pravu djeteta na uživanje najvišeg ostvarivog standarda u zdravlju te preporuča da država stranka:

- (a) ojača svoje napore u osiguravanju da sva djeca uživaju jednak pristup zdravstvenim uslugama s posebnim naglaskom na djecu u ruralnim područjima i iz manjinskih skupina;
- (b) dodijeli odgovarajuća kadrovska sredstva za održavanje kvalitete zdravstvene skrbi;
- (c) poduzme sve potrebne mjere kako bi osigurala odgovarajuću potporu djeci kojoj je potrebna zdravstvena zaštita mentalnog zdravlja;
- (d) ojača svoje napore kako bi u praksi osigurala da u slučaju hospitalizacije djeca nisu odvojena od svojih roditelja te da se s njima postupa u skladu s pravima izloženima u Konvenciji, uključujući njihovo pravo na privatnost, povjerljivost i da budu saslušana; i
- (e) u tom pogledu zatraži financijsku i tehničku pomoć od, između ostalih, UNICEF-a i Svjetske zdravstvene organizacije (SZO).

Zdravlje adolescenata

46. Odbor primjećuje napore koje je poduzela država stranka kako bi spriječila i smanjila potrošnju alkohola i cigareta među adolescentima. Odbor je međutim zabrinut jer se zakoni ne poštuju i ne provode tako da je adolescentima lako dostupan alkohol, osobito onaj koji nije u službenoj prodaji, a među mladim osobama, osobito među djevojkama, došlo je do porasta opijanja, uključujući pretjerivanje (*binge drinking*) i povećane uporabe

psihoaktivnih droga. Odbor je nadalje zabrinut zbog nedostatka dugoročnog i sustavnog zdravstvenog obrazovanja koje uključuje obrazovanje o seksualnosti, odgovornom seksualnom ponašanju i spolno prenosivim bolestima, uključujući HIV/AIDS.

47. **S obzirom na svoj opći komentar br. 4 (2003.) o zdravlju adolescenata i br. 3 (2003.) o HIV-u/AIDS-u i pravima djece, Odbor preporuča da država stranka pojača mjere kojima će odgovoriti na potrošnju alkohola i droge te općenito zlouporabu, kao i uporabu alkohola kod djece i adolescenata, putem edukativnih programa i kampanja koje promiču zdrave načine života te da osigura provođenje propisa o prodaji i oglašavanju alkohola i duhanskih proizvoda djeci. Odbor također preporuča da država stranka pojača mjere kojima će podizati svijest o spolnom i reproduktivnom zdravlju, s posebnim naglaskom na spolno prenosive bolesti te da osigura sustavno zdravstveno obrazovanje.**

Dojenje

48. Iako primjećuje da su mjere koje je poduzela država stranka, primjerice inicijativa "Rodilište – prijatelj djece", dovele do povećanja dojenja, Odbor je zabrinut jer:

(a) još uvijek nije dovoljno raširena svijest o prednostima isključivog dojenja te o rizicima hranjenja formulom;

(b) paket "Sretna beba", koji je kršio Međunarodni pravilnik o reklamiranju nadomjestaka majčinog mlijeka, usprkos zabrani distribuiranja se i dalje distribuira u odjelima za porodiljstvo i ginekologiju, ljekarnama i naručivanjem preko internetske stranice tvrtke; i

(c) ne provodi se sustavno praćenje oglašavanja nadomjestaka za majčino mlijeko.

49. **Odbor preporučuje da država stranka poduzme postupke kojima će poboljšati praksu isključivog dojenja, putem mjera podizanja svijesti, pružanjem informacija i obuke relevantnim stručnjacima, osobito osoblju koje radi u rodilištima i roditeljima. Odbor također preporučuje da država stranka poduzme sve potrebne zakonodavne i strukturne mjere, uključujući nadzor, kako bi kontrolirala oglašavanje nadomjestaka za majčino mlijeko.**

H. Obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti (čl. 28, 29, 30 i 31)

Obrazovanje, uključujući strukovno obrazovanje i usmjeravanje

50. Odbor primjećuje napore koje je država stranka poduzela na području poboljšanja inkluzivnog obrazovanja. Odbor je međutim i dalje zabrinut jer mnoga djeca u ranjivom i nepovoljnom položaju nemaju jednak pristup obrazovnom sustavu. Toj skupini pripadaju romska djeca, djeca s teškoćama u razvoju, djeca koja žive u siromaštvu, djeca koja žive u udaljenim područjima i djeca stranaca. Odbor je osim toga zabrinut jer:

(a) romska djeca su u školama i dalje segregirana;

(b) obrazovni sustav je i dalje centraliziran i podjednak pri oblikovanju programa;

(c) ne postoje sustavni programi obrazovanja o ljudskim pravima; i

(d) nisu uspostavljeni dovoljni mehanizmi podrške djeci izvan obrazovnog sustava i sustava strukovnog obrazovanja, niti postoji njihov nadzor.

51. **S obzirom na svoj opći komentar br. 1 (2001.) o ciljevima obrazovanja, Odbor preporuča da država stranka:**

- (a) svoj djeci osigura jednak pristup obrazovanju, što se osobito odnosi na djecu u ranjivom i nepovoljnom položaju;
- (b) zaustavi segregaciju romske djece i osigura njihovu potpunu integraciju unutar standardnog obrazovanja;
- (c) pojača mjere kojima će se preusmjeriti na decentralizaciju i pluralizam pri oblikovanju obrazovnih programa s ciljem poticanja aktivnog sudjelovanja djece i načina učenja usmjerenih na djecu;
- (d) ojača nacionalni plan djelovanja u obrazovanju o ljudskim pravima, prema preporuci okvira Svjetskog programa obrazovanja za ljudska prava koji je 10. prosinca 2004. proglasila Opća skupština u svojoj rezoluciji 59/113; i
- (e) proširi podršku i strukovno obrazovanje i osposobljavanje za djecu koja su napustila školovanje, što će im omogućiti stjecanje kompetencija i vještina za poboljšanje njihovih mogućnosti zaposlenja.

Predškolski odgoj i obrazovanje

52. Odbor je zabrinut zbog smanjene dostupnosti pristupačnog i visokokvalitetnog predškolskog odgoja i obrazovanja te drugih usluga u zajednici, osobito za obitelji u udaljenim ili manje razvijenim područjima i onima koji žive u uvjetima siromaštva.

53. Odbor preporuča da država stranka dodijeli dovoljno financijskih sredstava za razvoj i širenje predškolskog obrazovanja na temelju sveobuhvatnog i cjelovitog pristupa predškolskom odgoju i obrazovanju, uključujući osiguravanje dovoljnog broja vrtića te drugih službi u zajednici za sve obitelji.

Odmor, slobodno vrijeme, rekreacija, kulturne i umjetničke aktivnosti

54. Odbor prima na znanje informacije koje je dostavila država stranka o različitim aktivnostima za provedbu prava djece na odmor i slobodno vrijeme te sudjelovanje u igrama i rekreativnim aktivnostima, ali je zabrinut jer u mnogim zajednicama nedostaju odgovarajući prostori i ustanove za igru, jer nisu primjereno regulirani te zbog sve raširenije pojave da djeca moraju plaćati za slobodne aktivnosti.

55. Odbor skreće pozornost države stranke na svoj opći komentar br. 17 (2013.) o pravu djeteta na odmor, slobodno vrijeme, igru, rekreativne aktivnosti, kulturni život i umjetnosti te preporuča da država stranka poduzme mjere kojima će povećati besplatan pristup djece prostorima za igru i sportove, kulturnim i slobodnim aktivnostima te svim drugim edukativnim i rekreativnim aktivnostima, također u institucionalnom okružju, da regulira i poboljša njihovu kvalitetu te osigura odgovarajuću financijsku potporu za takve aktivnosti.

I. Posebne mjere zaštite (čl. 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (b)-(d), 38, 39 i 40)

Djeca tražitelji azila i izbjeglice

56. Iako pozdravlja napore države stranke da reformira i ojača sustav azila, uključujući usvajanje Protokola o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja u 2013., Odbor je zabrinut jer još uvijek postoje određene manjkavosti u vezi sa zaštitom djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja. Odbor je osobito zabrinut jer:

- (a) iako je država stranka uspostavila sustav starateljstva za djecu bez pratnje i djecu odvojenu od roditelja, za njih nije osigurana odgovarajuća zaštita jer se staratelje izabire među preopterećenim socijalnim radnicima ili unutar skupine s kojom je dijete putovalo;

(b) prihvatilište za tražitelje azila u Kutini još nije prenamijenjeno kako bi moglo primiti ranjive skupine tražitelja azila kako je predviđeno Migracijskom politikom usvojenom 22. veljače 2013.;

(c) ne postoje odgovarajući uvjeti prihvaćanja djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja;

(d) Djeci tražiteljima azila nije pružena besplatna pravna pomoć niti drugi prikladni oblici pomoći u svim stupnjevima procesa; i

(e) djeca tražitelji azila i dalje se susreću s poteškoćama u dostupnosti obrazovanja.

57. U skladu sa svojim općim komentarom br. 6 (2005.) o postupanju s djecom bez pratnje i djecom odvojenom od roditelja izvan zemlje njihova porijekla, Odbor preporuča da država stranka učinkovito primijeni Protokol o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja te da poduzme sve potrebne mjere kako bi osigurala:

(a) **dodjelu odgovarajućih financijskih i kadrovskih sredstava kojima će poboljšati sustav starateljstva djece bez pratnje i djece odvojene od roditelja;**

(b) **učinkovitu provedbu svih mjera predviđenih Migracijskom politikom;**

(c) **prilagođenost prihvatilišta potrebama djece te njihovo poštivanje primjenjivih standarda Ujedinjenih naroda;**

(d) **pružanje besplatne pravne pomoći ili drugih prikladnih oblika pomoći djeci tražiteljima azila tijekom cijelog postupka stjecanja azila; i**

(e) **osiguranje učinkovitog pristupa obrazovanju djeci tražiteljima azila bez diskriminacije.**

Provođenje pravne zaštite maloljetnika

58. Odbor je zabrinut jer:

(a) nije dostupno dovoljno sredstava i organizacija kako bi se provele alternativne mjere;

(b) djeca su izložena dugotrajnom pritvoru prije suđenja;

(c) suci ne posjećuju redovito odgojne zavode i maloljetničke zatvore usprkos pravnoj obavezi prema kojoj su dužni obavljati te posjete;

(d) u nekim ustanovama se djecu i dalje zatvara zajedno s odraslima te ne postoje zadovoljavajući uvjeti u dječjim ustanovama za pritvor i odgojnim zavodima; i

(e) ne postoji odgovarajuća obuka onih koji su uključeni u provođenje pravne zaštite maloljetnika.

59. Odbor potiče državu stranku da u potpunosti uskladi svoj sustav pravne zaštite maloljetnika s Konvencijom, osobito s člancima 37, 39 i 40 kao i s drugim relevantnim standardima i općim komentarom Odbora br. 10 (2007.) o dječjim pravima u maloljetničkom pravosuđu. Odbor osobito potiče državu stranku da:

(a) **nastavi promicati raznolikost i alternativne mjere pritvoru kad god je to moguće, primjerice probaciju, medijaciju, savjetovanje ili društveno korisni rad, uz dodjelu dovoljnih kadrovskih, tehničkih i financijskih sredstava;**

(b) **osigura upotrebu pritvora kao krajnje mjere i na najkraće moguće vremensko razdoblje te redovitu procjenu s ciljem njegovog povlačenja;**

(c) u slučajevima gdje se pritvor ne može izbjeći, osigura da djeca nisu zatvorena zajedno s odraslim osobama, da su uvjeti pritvora u skladu s međunarodnim standardima, uključujući one o pristupu obrazovanju i zdravstvenim uslugama te da suci redovito posjećuju ustanove; i

(d) osigura da sve osobe uključene u provođenje pravne zaštite maloljetnika dobiju odgovarajuće obrazovanje i obuku.

U tu svrhu, Odbor preporuča da država stranka iskoristi alate tehničke pomoći koje su razvila relevantna tijela UN-a.

J. Ratifikacija međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima

60. Kako bi dodatno ojačala ispunjavanje dječjih prava, Odbor preporuča da država stranka ratificira ključne instrumente o ljudskim pravima kojih još nije stranka, odnosno Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o pritužbenim mehanizmima te Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji i Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih osoba od prisilnog nestanka.

61. Odbor potiče državu stranku da ispuni svoje obveze izvješćivanja prema Fakultativnom protokolu o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, o čemu izvješće kasni od 13. lipnja 2004.

K. Suradnja s regionalnim tijelima

62. Odbor preporuča da država stranka surađuje s Vijećem Europe na provedbi Konvencije i drugih instrumenata o ljudskim pravima, u državi stranci i u drugim državama članicama Vijeća Europe.

L. Mjere nadzora i širenje informacija

63. Odbor preporuča da država stranka poduzme sve prikladne mjere kojima će osigurati da se preporuke sadržane u ovim zaključnim primjedbama u potpunosti provedu. Odbor također preporuča da kombinirano treće i četvrto periodično izvješće (prema relevantnosti), pisani odgovori države stranke te ove zaključne primjedbe budu široko dostupne na jezicima koji se koriste u državi.

M. Novo izvješće

64. Odbor poziva državu stranku da podnese svoje kombinirano peto i šesto periodično izvješće do 7. listopada 2019. te da ono uključuje informacije o poduzetim mjerama prema ovim zaključnim primjedbama. Izvješće treba biti u skladu s općim ugovornim smjernicama izvješćivanja Odbora usvojenima 1. listopada 2010. (CRC/C/58/Rev.2 i ispr. 1) te ne bi smjelo premašivati 21.200 riječi (vidi rezoluciju Opće skupštine 68/268, st. 16). U slučaju podnošenja izvješća koje premašuje određeno ograničenje riječi, od države stranke će se tražiti da skрати izvješće u skladu s gore navedenom rezolucijom. Ako država stranka nije u stanju pregledati i ponovno podnijeti izvješće, ne može biti zajamčen prijevod izvješća u svrhu razmatranja od strane ugovornog tijela.

65. Odbor također poziva državu stranku da podnese ažuriran osnovni dokument u skladu sa zahtjevima o zajedničkom osnovnom dokumentu u općim smjernicama o

izvješćivanju, odobrenih na petoj Međudobornoj sjednici ugovornih tijela za ljudska prava u lipnju 2006. (HRI/GEN/2/Rev.6, pogl. I). Ograničenje broja riječi zajedničkog osnovnog dokumenta je 42.400 riječi, prema uspostavi Opće skupštine u rezoluciji 68/268 (st. 16).
